

Inicjowanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej prewencyjnej kontroli konstytucyjności prawa

Anna Chmielarz-Grochal

Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Konstytucyjnego

1. Wprowadzenie

Zagadnienie prewencyjnej kontroli konstytucyjności prawa (uprzedniej, *a priori*) jest już przedmiotem opracowań naukowych¹. Można jednak zauważyć, że w nauce prawa konstytucyjnego większą uwagę przywiązuje się do instytucji kontroli *a priori* dokonywanej przez Trybunał Konstytucyjny niż do samej kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej do inicjowania tego rodzaju kontroli. Jest to niewątpliwie uzasadnione znaczeniem kontroli prewencyjnej dla funkcjonowania systemu prawa, opartego na założeniach hierarchicznego uporządkowania, zupełności i niesprzeczności. Kompetencja do inicjowania kontroli prewencyjnej była z kolei omawiana w monografiach poświęconych udziałowi Prezydenta Rzeczypospolitej w postępowaniu ustawodawczym². Nie można jednak zapominać, że w toku realizacji tej kompetencji Prezydent Rzeczypospolitej włącza się jednocześnie w procedurę kontroli konstytucyjności prawa, gdzie ostatecznie rozstrzyga Trybunał Konstytucyjny. Co istotne, od momentu przyznania Prezydentowi Rzeczypospolitej owej kompetencji wciąż ujawniają się – zarówno prawne, jak i praktyczne – problemy związane z jej realizacją, będące przedmiotem wielu sporów doktrynalnych.

- 1 Zob. w szczególności M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna kontrola konstytucyjności ustaw*, [w:] *Konstytucja i sądowe gwarancje jej ochrony. Księga jubileuszowa Profesora Pawła Sarneckiego*, Kraków 2004, s. 65 i n.; L. Garlicki, *Prewencyjna kontrola konstytucyjności umów międzynarodowych*, [w:] T. Dębowska-Romanowska, A. Jankiewicz (red.), *Konstytucja, ustrój, system finansowy państwa. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Natalii Gajl*, Warszawa 1999, s. 267 i n.; zob. także T. Diemer-Benedict, *Prewencyjna kontrola konstytucyjności w Europie Środkowo-Wschodniej*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 2, s. 39 i n.
- 2 Zob. R. Balicki, *Udział Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w postępowaniu ustawodawczym*, Wrocław 2001; K. Eckhardt, *Udział organów władzy wykonawczej w procesie stanowienia ustaw*, Przemyśl 2000; J. Zaleśny, *Partycypacja głowy państwa w ostatnich etapach procesu legislacyjnego*, Warszawa 1999.

Analiza kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej do inicjowania kontroli konstytucyjności *a priori* wydaje się uzasadniona co najmniej z pięciu powodów. Po pierwsze, trzeba zauważyć, że wystąpienie przez prezydenta z wnioskiem o zbadanie zgodności z konstytucją aktu normatywnego przed jego podpisaniem (ratyfikacją) jest *de facto* następstwem dokonanej przez niego wstępnej kontroli konstytucyjności. Powstaje więc pytanie o znaczenie omawianej kompetencji (i jej realizacji) z punktu widzenia zasady podziału i równowagi władz. Po drugie, można zastanowić się nad adekwatnością zakresu przedmiotowego owej kompetencji do wyznaczonej normami konstytucji roli Prezydenta Rzeczypospolitej jako organu czuwającego nad przestrzeganiem ustawy zasadniczej. Kompetencja ta bez wątpienia wymaga analizy w szerszym kontekście funkcji ustrojowych Prezydenta Rzeczypospolitej. Pozostaje ona w sferze jego uprawnień związanych ze sprawami wewnętrznymi i zagranicznymi państwa, a jednocześnie ma wpływ na prawodawstwo w państwie. Ponadto, sama kontrola prewencyjna, w odróżnieniu np. od Francji, ma w Polsce charakter wyjątkowy. Po trzecie, warto zastanowić się, czy i kiedy istnieje ryzyko politycznego wykorzystywania przedmiotowej kompetencji przez Prezydenta Rzeczypospolitej. Wniosek służący wszczęciu postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym jest wprawdzie środkiem prawnym, który powinien mieć odpowiednie uzasadnienie prawne zarzucanej niezgodności aktu (jego części) z konstytucją, ale w praktyce o skierowaniu wniosku mogą przesądzać względy polityczne, zwłaszcza gdy Prezydent Rzeczypospolitej i większość parlamentarna wywodzą się z innych środowisk politycznych. Po czwarte, nie można pomijać skutków kontroli prewencyjnej norm, które wiążą się z powstaniem po stronie Prezydenta Rzeczypospolitej określonych obowiązków lub uprawnień. Nasuwa się pytanie, czy faktycznie realizacja omawianej kompetencji w powiązaniu z jej skutkami pozostaje w sferze dyskrejonalnej władzy Prezydenta Rzeczypospolitej. Po piąte, w praktyce mogą zaistnieć przeszkody (jak np. wydłużające się postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym czy zakończenie kadencji parlamentu), które niosą ze sobą realne ryzyko, że konstytucyjne normy kompetencyjne w zakresie kontroli prewencyjnej nie zostaną w pełni zrealizowane i podstawowy cel kontroli prewencyjnej nie zostanie osiągnięty.

2. Legitymacja Prezydenta Rzeczypospolitej do inicjowania kontroli prewencyjnej

Prezydent uzyskał prawo wystąpienia do Trybunału Konstytucyjnego przed podpisaniem ustawy z wnioskiem o stwierdzenie jej zgodności z ustawą zasadniczą w następstwie zmiany Konstytucji PRL w kwietniu 1989 r. (art. 27 ust. 4). Ani Konstytucja marcowa, ani Konstytucja kwietniowa nie upoważniały głowy państwa do inicjowania tego rodzaju kontroli. W okresie międzywojennym szczególną wagę

przywiązywano do instytucji promulgacji (podpisania ustawy i zarządzenia jej publikacji w „Dzienniku Ustaw”) i uznawano, że do chwili złożenia przez prezydenta podpisu nie ma ustawy, tylko projekt, a prezydent jest jedynym organem uprawnionym do dokonywania przewencyjnej kontroli konstytucyjności ustaw. Konstytucja PRL wprowadziła przyznawała uprawnienie do zainicjowania kontroli ustaw *a priori*, ale nie określała skutków orzeczeń trybunalskich wydanych w następstwie skierowania wniosku. Analizy skutków kontroli przewencyjnej Trybunał Konstytucyjny dokonał po raz pierwszy w orzeczeniu z 22 sierpnia 1990 r.³ Stwierdził, że orzeczenia wydane w następstwie wniosku zgłoszonego w trybie art. 27 ust. 4 Konstytucji mają moc wiążącą w stosunku do prezydenta, a nie są tylko opinią w kwestii konstytucyjności ustawy. Zdaniem Trybunału, prezydent ma obowiązek podpisania ustawy uznanej za zgodną z konstytucją, a obowiązek odmowy podpisu ustawy, co do której orzeczono niekonstytucyjność.

Mała konstytucja z 1992 r.⁴ również przyznawała prezydentowi uprawnienie w tym zakresie i przesądzała, że prezydent ma obowiązek podpisać ustawę uznaną za zgodną z konstytucją (art. 18 ust. 3 i 4), jednak nie określała sposobu postępowania w sytuacji stwierdzenia niekonstytucyjności. Istniejący stan niepewności prawa trwał do podjęcia przez Trybunał Konstytucyjny uchwały z 5 września 1995 r.⁵ Po dokonaniu wykładni art. 7 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym⁶ stwierdzono, że w przypadku orzeczenia o niekonstytucyjności ustawy wydanego w trybie kontroli przewencyjnej prezydent nie ma prawa podpisania ustawy, a ponadto takie orzeczenie nie podlega rozpatrzeniu przez Sejm. W czasie obowiązywania Małej konstytucji kontrola przewencyjna była inicjowana kilkunastokrotnie⁷.

Obecnie źródła legitymacji Prezydenta Rzeczypospolitej do inicjowania kontroli *a priori* należy poszukiwać w Konstytucji z 1997 r. Wprost upoważnia ona Prezydenta Rzeczypospolitej do wystąpienia do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem w sprawie zgodności z konstytucją ustawy przed jej podpisaniem (art. 122 ust. 3) oraz umowy międzynarodowej przed ratyfikacją (art. 133 ust. 2). Użyte w przepisach konstytucyjnych sformułowanie „może” sugeruje, że podjęcie decyzji o skierowaniu takiego wniosku pozostaje w sferze dyskrecyjnej władzy (politycznego uznania) Prezydenta Rzeczypospolitej. Poza tym konstytucja nie tylko upoważnia go do inicjowania kontroli hierarchicznej norm prawnych *a priori*, ale także – aczkolwiek w niepełnym zakresie przedmiotowym (w odniesieniu

3 K 7/90, OTK ZU 1990, poz. 5.

4 Ustawa konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym (Dz.U., nr 84, poz. 1478).

5 W 1/95, OTK 1995, poz. 43.

6 Ustawa z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (tekst jedn. Dz.U. z 1991 r., nr 109, poz. 470 ze zm.).

7 Szerzej zob. M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 67 i n. oraz cyt. tam lit. i orzecznictwo; J. Ciapała, *Udział Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w ustawodawstwie*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 3, s. 34–36, 42, 44–48.

tylko do ustaw) – normuje kompetencje, które mogą (jako uprawnienie) bądź muszą (jako obowiązek) być zrealizowane przez prezydenta na skutek dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny kontroli. Co istotne, kompetencja do inicjowania kontroli prewencyjnej powiązana jest odpowiednio z dwiema innymi konstytucyjnymi kompetencjami Prezydenta Rzeczypospolitej, tj. kompetencją do podpisania ustawy uchwalonej przez parlament (art. 122 ust. 2) oraz kompetencją do ratyfikacji umów międzynarodowych (art. 133 ust. 1 pkt 1). Można nawet stwierdzić, że inicjowanie kontroli *a priori* jest odpowiednio elementem procedury promulgacji ustawy oraz ratyfikacji umowy międzynarodowej.

Konstytucyjna legitymacja Prezydenta Rzeczypospolitej do inicjowania kontroli konstytucyjności aktów normatywnych przed ich ogłoszeniem i wejściem w życie ma charakter szczególny. Po pierwsze, podejmując decyzję o wystąpieniu z wnioskiem w procedurze kontroli prewencyjnej, prezydent działa w interesie publicznym (legitymacja publiczna). Po drugie, konstytucja legitymuje wyłącznie prezydenta do inicjowania tego rodzaju kontroli (legitymacja indywidualna). Można mówić o wręcz uprzywilejowanej pozycji prezydenta względem innych organów państwa, które konstytucja również upoważnia do zainicjowania postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (art. 191 ust. 1). Po trzecie, prezydent ma prawo skorzystać z przyznanej konstytucyjnie kompetencji tylko w przypadku ustawy i umowy międzynarodowej wymagającej ratyfikacji (ograniczona przedmiotowo zdolność wnioskowa). Po czwarte, uprawnienie do wystąpienia z wnioskiem o dokonanie hierarchicznej kontroli norm jest prerogatywą prezydenta. Oznacza to, że prezydent realizuje tę kompetencję samodzielnie i dla jej ważności nie jest wymagana kontrasygnata Prezesa Rady Ministrów (art. 144 ust. 3 pkt 9 w zw. z art. 144 ust. 2 Konstytucji).

Analizy kompetencji do inicjowania kontroli konstytucyjności prawa nie można dokonywać bez odwołania się do funkcji, którą konstytucja przypisuje Prezydentowi Rzeczypospolitej, tj. funkcji organu czuwającego nad przestrzeganiem ustawy zasadniczej (art. 126 ust. 2). Inicjowanie owej kontroli można nawet uznać za jeden z aspektów realizacji przez Prezydenta Rzeczypospolitej zadania czuwania nad przestrzeganiem konstytucji. Zwrot „czuwa” sugeruje, że prezydent w sposób aktywny powinien podejmować działania zapobiegające naruszeniom ustawy zasadniczej oraz zapewnieniu realizacji norm, zasad i wartości w niej wyrażonych⁸. Czuwanie oznacza sprawowanie pieczy nad pewnym dobrem, z naciskiem na podejmowanie działań ochronnych oraz prewencyjnych, służących zapobieżeniu naruszeniom danego dobra. Użyte w tym samym artykule sformułowanie „stoi na straży” ma już szerszy zakres znaczeniowy i poza czuwaniem obejmuje otaczanie troską i dbałość o określone dobra (wartości)⁹. Konstytucja wymaga więc

8 Tak też M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 71–72.

9 Por. wykładnię konstytucyjnego terminu „stoi na straży” dokonaną (wprawdzie w odniesieniu do Krajowej Rady Sądownictwa) przez Trybunał Konstytucyjny w wyrokach z 28 listopada 2007 r., K 39/07 (OTK ZU 2007, seria A, nr 10, poz. 129) oraz z 18 lipca 2007 r., K 25/07 (OTK ZU 2007, seria A, nr 7, poz. 80).

od Prezydenta Rzeczypospolitej aktywnej działalności na rzecz ochrony najwyższych wartości w państwie. W analizowanym zakresie tym dobrem (wartością) jest praworządność, wyrażająca się w wymogu przestrzegania ustawy zasadniczej¹⁰. Powierzenie prezydentowi funkcji czuwania nad jej przestrzeganiem świadczy o przypisaniu mu przez ustrojodawcę roli gwaranta nadrzędności konstytucji¹¹.

Jeśli natomiast przyjmiemy, że z art. 126 ust. 2 Konstytucji wynika adresowany do Prezydenta Rzeczypospolitej nakaz „czuwania nad przestrzeganiem Konstytucji”, który oznacza obowiązek podejmowania wszelkich możliwych działań w tym zakresie, to kompetencja do inicjowania prewencyjnej kontroli powinna być odczytywana nie jako uprawnienie, ale obowiązek (a przynajmniej powinność)¹². Zatem w każdym przypadku, gdy Prezydent Rzeczypospolitej ma rzeczywiste i uzasadnione wątpliwości co do zgodności ustawy lub umowy międzynarodowej z konstytucją, jego konstytucyjnym obowiązkiem jest wszczęcie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym¹³.

Ponadto, jak się wydaje, kompetencja do inicjowania prewencyjnej kontroli prawa może być uznana za atrybut prezydenta jako arbitra¹⁴. Decyzja o wystąpieniu z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego jest przejawem czuwania nad przestrzeganiem konstytucji. Z kolei sam wniosek w trybie kontroli prewencyjnej można uznać za środek „hamujący” inne organy państwa¹⁵, tj. odpowiednio ustawodawcę oraz rząd odpowiedzialny za zawarcie umowy międzynarodowej wymagającej ratyfikacji. Złożenie wniosku w razie stwierdzenia naruszenia konstytucji w procedurze ustawodawczej prowadzi do zawieszenia postępowania ustawodawczego na czas potrzebny do wydania rozstrzygnięcia przez Trybunał Konstytucyjny. Z kolei wydanie przez Trybunał Konstytucyjny orzeczenia negatywnego względem całej ustawy prowadzi do zakończenia procedury ustawodawczej, gdyż bez podpisu prezydenta i ogłoszenia ustawa uchwalona przez parlament nie może wejść w życie. Z drugiej strony, w następstwie orzeczenia trybunalskiego możliwe jest – za pośrednictwem prezydenta – skorygowanie ustawy w zakresie, w jakim niekonstytucyjność dotyczy tylko niektórych przepisów. W przypadku umów międzynarodowych skorzystanie przez prezydenta z omawianego uprawnienia może zablokować proces ratyfikacyjny nawet wtedy, gdy parlament w dro-

10 Por. P. Sarnecki, uwagi 9–11 do art. 126, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, Warszawa 1999, s. 8–11.

11 Szerzej zob. A. Chmielarz, *Funkcja prawna Konstytucji na przykładzie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2011, s. 126 i n. oraz cyt. tam lit.

12 Podobnie M. Wiącek, *Problemy związane ze stwierdzeniem niekonstytucyjności niektórych przepisów ustawy w trybie kontroli prewencyjnej (uwagi na tle art. 122 ust. 4 in fine Konstytucji RP)*, „Przegląd Sejmowy” 2006, nr 4, s. 62; por. M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 72.

13 Por. L. Garlicki, uwaga 21 do art. 122, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, Warszawa 2001, s. 18–19.

14 Szerzej na temat funkcji arbitrażu prezydenckiego zob. A. Chorążewska, *Prezydent jako czynnik równowagi. Arbitraż prezydencki*, „Przegląd Sejmowy” 2005, nr 6, s. 59 i n.

15 Por. K. Wojtyczek, *Władza wykonawcza w Polsce: dualistyczna czy wielocłonowa?*, „Państwo i Prawo” 2001, z. 12, s. 57–58.

dze ustawy wyraził zgodę na ratyfikację umowy, a więc gdy w ocenie ustawodawcy nie budzi ona żadnych wątpliwości natury konstytucyjnej. Realizacja omawianej kompetencji jest zatem wpisana w system podziału i równowagi władz. Można stwierdzić, że jest instrumentem równoważenia władz.

3. Zakres przedmiotowy wniosku i wzorzec kontroli prewencyjnej

Kompetencja Prezydenta Rzeczypospolitej do wystąpienia z wnioskiem w trybie kontroli prewencyjnej jest ograniczona co do przedmiotu i wzorca kontroli. Prezydent może uczynić przedmiotem wniosku wyłącznie: a) ustawy uchwalone przez Sejm i Senat, przedstawione do podpisu przez Marszałka Sejmu¹⁶ oraz b) umowy międzynarodowe przedłożone do ratyfikacji przez ministra właściwego do spraw zagranicznych¹⁷. Przyznano zatem Prezydentowi Rzeczypospolitej uprawnienie do kwestionowania przed sądem konstytucyjnym tych aktów, w których procedurę odpowiednio tworzenia i wdrażania do krajowego porządku prawnego został włączony. Z tego punktu widzenia rozwiązanie to można uznać za uzasadnione.

Należy doprecyzować, że Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo zakwestionować przed Trybunałem Konstytucyjnym każdą ustawę. Przedmiotem wniosku może być bez wątpienia ustawa budżetowa oraz ustawa o prowizorium budżetowym, w przypadku których Trybunał jest obowiązany wydać rozstrzygnięcie w ciągu 2 miesięcy od złożenia wniosku (art. 224 ust. 2). Obowiązujące przepisy nie wykluczają także kontroli prewencyjnej ustawy wyrażającej zgodę na ratyfikację umowy międzynarodowej. Natomiast na podstawie art. 235 Konstytucji trudno przyjąć, że w trybie kontroli prewencyjnej możliwe jest zaskarżenie ustawy o zmianie konstytucji, a jeżeli nawet dopuścimy taką ewentualność, to tylko z zastrzeżeniem, że kontrola dotyczyłaby jedynie procedury zmiany ustawy zasadniczej¹⁸.

16 Na marginesie warto odnotować, że zgodnie z art. 34 ust. 8 uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r. – *Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej* (tekst jedn. M.P. z 2012 r., poz. 32 ze zm.) projekty ustaw, co do których istnieje wątpliwość, czy nie są sprzeczne z prawem, w tym z prawem Unii Europejskiej lub podstawowymi zasadami techniki prawodawczej, Marszałek Sejmu, po zasięgnięciu opinii Prezydium Sejmu, może skierować celem wyrażenia opinii do Komisji Ustawodawczej. Komisja może większością 3/5 głosów w obecności co najmniej połowy członków Komisji zaopiniować projekt jako niedopuszczalny. Projektowi zaopiniowanemu jako niedopuszczalny Marszałek Sejmu może nie nadać dalszego biegu. Zatem kontrola konstytucyjności projektów ustaw wpisana jest – jako element fakultatywny uzależniony od decyzji Marszałka Sejmu – w procedurę ustawodawczą.

17 Por. M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 74–75.

18 L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2010, s. 244.

Prezydent Rzeczypospolitej może we wniosku kierowanym w trybie kontroli prewencyjnej zakwestionować zarówno całą ustawę, jak i jej konkretne przepisy ujęte w jednostki redakcyjne. Wynika to z art. 122 ust. 4 traktującego o skutkach orzeczenia o niekonstytucyjności ustawy lub poszczególnych przepisów ustawy. Zatem kontrola prewencyjna może mieć odpowiednio charakter totalny oraz parcyjny¹⁹.

Jeśli chodzi o umowy międzynarodowe, to brzmienie art. 133 ust. 2 Konstytucji sugeruje, że przedmiotem wniosku w trybie kontroli prewencyjnej można uczynić umowę wyłącznie jako całość²⁰. Ze względu na brak w konstytucji określenia skutków kontroli prewencyjnej umów międzynarodowych taka interpretacja wskazanego przepisu wydaje się uprawniona. Co więcej, z punktu widzenia zasad międzynarodowego prawa traktatów (dotyczących zawierania, zmian i skutków związania się umowami międzynarodowymi) trudno byłoby zaakceptować interpretację, zgodnie z którą Prezydent Rzeczypospolitej może ratyfikować umowę z pominięciem niektórych jej postanowień uznanych przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodne z konstytucją. Niewykluczona jest z kolei pośrednia kontrola prewencyjna umowy międzynarodowej, tj. w trybie wniosku w sprawie konstytucyjności ustawy wyrażającej zgodę na ratyfikację tej umowy. Niezgodność z konstytucją takiej ustawy może być uzasadniona tym, że wyraża ona zgodę na ratyfikację niekonstytucyjnej umowy międzynarodowej.

Niewątpliwie kontrola prewencyjna umów międzynarodowych ma szczególne znaczenie z punktu widzenia skutków związania się państwa umową. Rozstrzygnięcie kwestii konstytucyjności umowy przed związaniem się państwa jej postanowieniami pozwala uniknąć kryzysu politycznego, jaki mógłby wystąpić w sytuacji, gdyby sąd konstytucyjny stanął przed koniecznością orzeczenia niezgodności z konstytucją umowy już obowiązującej. Otwarte pozostaje pytanie, czy w związku ze znaczeniem kontroli prewencyjnej umów międzynarodowych krąg podmiotów legitymowanych do jej zainicjowania nie powinien być szerszy.

Wzorcem kontroli prewencyjnej ustaw i umów międzynarodowych może być wyłącznie konstytucja. Jako że ustawa zasadnicza jest zbiorem norm, zasad i wartości²¹, to każdy z tych elementów może stanowić punkt odniesienia w prewencyjnej kontroli konstytucyjności prawa. Trybunał Konstytucyjny potwierdza w swoim orzecznictwie, że zgodność nie tylko z normami zwykłymi i zasadami, ale również z wartościami stanowi warunek konieczny uznania konstytucyjności danego aktu²². Po stronie prezydenta oznacza to konieczność odkodowania z przepisów konstytucyjnych norm, zasad czy wartości, które będą adekwatnym wzorcem kontroli zainicjowanej wnioskiem.

19 M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 74.

20 Zob. L. Garlicki, *Kilka uwag o konstytucyjnych aspektach przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja. Wybory. Parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszewi*, Warszawa 2000, s. 65; W. Sokolewicz, *Ustawa ratyfikacyjna*, [w:] M. Kruk (red.), *Prawo międzynarodowe i wspólnotowe w wewnętrznym porządku prawnym*, Warszawa 1997, s. 116–118.

21 Por. P. Tuleja, *Stosowanie Konstytucji RP w świetle zasady jej nadrzędności. Wybrane problemy*, Kraków 2003, s. 267.

22 Zob. w szczególności wyrok TK z 4 listopada 2015 r., K 1/14, OTK ZU 2015, seria A, poz. 163; zob. także orzeczenie TK z 4 października 1995 r., K 8/95, OTK 1995, poz. 28.

Natomiast w odróżnieniu od kontroli represyjnej punktem odniesienia kontroli prewencyjnej ustaw nie może być ratyfikowana umowa międzynarodowa za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie. Ustawodawca konstytucyjny przewidział dwa inne sposoby rozwiązywania konfliktów (niezgodności) między ustawą a tego rodzaju umową. Po pierwsze, Trybunał Konstytucyjny (na podstawie art. 188 pkt 2) w procedurze kontroli następczej może wyeliminować z systemu prawa ustawę niezgodną z umową międzynarodową ratyfikowaną za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie. Po drugie, w procesie stosowania prawa znajduje zastosowanie reguła kolizyjna z art. 91 ust. 2 Konstytucji, zgodnie z którym umowa międzynarodowa ratyfikowana za zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową.

4. Proceduralne aspekty inicjowania kontroli prewencyjnej

Konstytucja nie zawiera norm proceduralnych określających sposób realizacji przez Prezydenta Rzeczypospolitej kompetencji do inicjowania prewencyjnej kontroli prawa. Także obowiązujące dotychczas ustawy o Trybunale Konstytucyjnym nie przewidywały odrębnego trybu postępowania dla kontroli prewencyjnej. W ustawie z 1997 r.²³ wprowadzono jedynie zasadę, że w sprawach z wniosku Prezydenta Rzeczypospolitej o stwierdzenie zgodności ustawy z konstytucją przed jej podpisaniem lub umowy międzynarodowej z konstytucją przed jej ratyfikacją Trybunał orzeka w pełnym składzie (art. 25 ust. 1 pkt 1 lit. d). *A contrario* zasadę tę można było wyprowadzić z art. 44 ustawy z 2015 r.²⁴ Obie ustawy potwierdzały również konstytucyjną regułę (art. 224 ust. 2), że w sprawie zgodności z konstytucją ustawy budżetowej albo ustawy o prowizorium budżetowym przed ich podpisaniem Trybunał orzeka w terminie 2 miesięcy od złożenia wniosku (odpowiednio art. 43 ustawy z 1997 r. oraz art. 85 ust. 1 ustawy z 2015 r.). Ustawa z lipca 2016 r.²⁵ wyodrębnia kompetencję Trybunału Konstytucyjnego do orzekania, na wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej, w sprawie zgodności z konstytucją ustawy przed jej podpisaniem oraz umowy międzynarodowej przed jej ratyfikacją (art. 3 ust. 2) oraz utrzymuje zasadę orzekania w tym przedmiocie w pełnym składzie (art. 26 ust. 1 pkt 1 lit. d) i regułę orzekania przez Trybunał w sprawie zgodności z konstytucją ustawy budżetowej albo ustawy o prowizorium budżetowym przed ich podpisaniem nie później niż w terminie dwóch

23 Ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U., nr 102, poz. 643 ze zm.).

24 Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. z 2015 r., poz. 1064 ze zm.).

25 Ustawa z dnia 22 lipca 2016 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz.U. z 2016 r., poz. 1157).

miesiący od dnia złożenia wniosku (art. 44). Ze względu na brak innych reguł (zasad) prawnych odnoszących się do kontroli *a priori* można przyjąć, że w przypadku tej kontroli znajdują odpowiednio zastosowanie przepisy proceduralne dotyczące następcej kontroli norm.

Trybunał Konstytucyjny podkreśla w swoim orzecznictwie, że prewencyjna kontrola norm – w porównaniu z kontrolą następczą – ma charakter wyjątkowy zarówno co do przedmiotu i formy jej sprawowania, jak i skutków prawnych. W orzecznictwie Trybunału już w latach 90. XX w. wypracowano obowiązujące obecnie odrębności proceduralne kontroli prewencyjnej, jak np. bezwzględne związanie sądu konstytucyjnego zakresem wniosku, brak możliwości rozszerzenia przez wnioskodawcę zakresu wniosku po upływie terminu określonego przez ustawę zasadniczą, umorzenie postępowania na skutek cofnięcia wniosku²⁶. Po wejściu w życie Konstytucji z 1997 r. Trybunał zaczął podkreślać, że w przypadku kontroli prewencyjnej ma miejsce szczególnie silne domniemanie konstytucyjności ustawy, co po stronie sądu konstytucyjnego oznacza konieczność wyjątkowo starannej i wnikliwej analizy tekstu ustawy i jej poszczególnych przepisów, zwłaszcza że niejasność i wieloznaczność przepisów rodzi ryzyko różnych i wielokierunkowych interpretacji, a w konsekwencji może doprowadzić do arbitralności rozstrzygnięć²⁷.

W odniesieniu do samej kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej do inicjowania kontroli prewencyjnej należy zwrócić uwagę na kilka kwestii związanych z jej realizacją.

Po pierwsze, w odniesieniu do ustaw konstytucja zasadniczo określa termin, w jakim Prezydent Rzeczypospolitej może zainicjować kontrolę prewencyjną. Jest to możliwe w ciągu 21 dni (7 dni – w przypadku ustawy budżetowej, ustawy o prowizorium budżetowym i ustawy uchwalonej jako pilna) od dnia przedstawienia Prezydentowi Rzeczypospolitej przez Marszałka Sejmu ustawy do podpisu (art. 122 ust. 3 w zw. z art. 122 ust. 2, art. 123 ust. 3 i art. 224 ust. 1). Wystąpienie z wnioskiem do Trybunału wstrzymuje bieg terminu na podpisanie ustawy (art. 122 ust. 6) oraz wyklucza dopuszczalność skorzystania z prawa weta (art. 122 ust. 5). W przypadku umów międzynarodowych tego rodzaju regulacji nie ma ani na poziomie konstytucji, ani na poziomie ustawowym. Jak się jednak wydaje, Prezydent Rzeczypospolitej z racji wyznaczonych mu konstytucyjnie zadań, zwłaszcza gdy uzna, że przedłożona do ratyfikacji umowa międzynarodowa jest sprzeczna z podstawowymi wartościami wyrażonymi w art. 126 Konstytucji, powinien wystąpić z wnioskiem w trybie kontroli prewencyjnej w terminie na tyle rozsądnym, by nie przedłużać bezpodstawnie procedury ratyfikacyjnej, a przede wszystkim chronić konstytucję.

26 Zob. M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 76–78 oraz cyt. tam orzecznictwo.

27 Zob. m.in. wyroki TK: z 7 lutego 2001 r., K 27/00, OTK ZU 2001, nr 2, poz. 29; z 20 listopada 2002 r., K 41/02, OTK ZU 2002, seria A, nr 6, poz. 83.

Po drugie, wniosek musi spełniać wymogi formalne określone w ustawie, tj. odpowiadać wymaganiom dotyczącym pism procesowych²⁸. Prezydent Rzeczypospolitej powinien precyzyjnie i jednoznacznie określić przedmiot zaskarżenia (czy jest to cały akt, czy tylko jego poszczególne przepisy) oraz wzorce kontroli (przepisy konstytucji, których naruszenie – jego zdaniem – nastąpiło). Od Prezydenta Rzeczypospolitej należy też oczekiwać zachowania spójności między określeniem we wniosku zaskarżonych przepisów za pomocą jednostek systematyki aktu normatywnego a sprecyzowaniem normy prawnej, której zgodność z konstytucją jest podważana²⁹. Nie ulega wątpliwości, że sformułowanie zarzutu niekonstytucyjności wymaga dekodowania z przepisów norm prawnych, których oceny pod kątem konstytucyjności dokonuje już Trybunał Konstytucyjny.

Po trzecie, istotne znaczenie ma również sposób sformułowania zarzutu. Treścią zarzutu musi być niezgodność ustawy (jej poszczególnych przepisów) z konstytucją. Niezgodność może polegać na sprzeczności treściowej (niezgodność materialna), naruszeniu trybu przewidzianego przepisami prawa (niezgodność proceduralna) lub naruszeniu kompetencji do wydania ustawy (niezgodność kompetencyjna)³⁰. Potwierdza to Trybunał Konstytucyjny. Zdaniem Trybunału, z uwagi na domniemanie zgodności ustawy z konstytucją, bezprzedmiotowe są wnioski o stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny zgodności ustawy (szerzej: aktu normatywnego) z konstytucją. Przepis art. 122 ust. 3 Konstytucji stanowi, że prezydent może zwrócić się do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem „w sprawie zgodności ustawy z Konstytucją”, a analogicznie w art. 188 Konstytucji przyznano Trybunałowi kompetencję do orzekania w sprawach zgodności ustaw i innych przepisów prawa z konstytucją. Orzekanie „w sprawie zgodności” wiąże się z możliwością różnych rozstrzygnięć, w szczególności o zgodności albo o niezgodności zaskarżanego aktu z konstytucją. Oznacza to, że Prezydent Rzeczypospolitej występuje do Trybunału, jeżeli w jego ocenie ustawa jest w części lub w całości niezgodna z konstytucją albo kiedy ma on poważne i uzasadnione wątpliwości co do jej zgodności z konstytucją. Wniosek o charakterze afirmatywnym (o stwierdzenie zgodności), złożony np. wyłącznie dla potwierdzenia zajmowanego przez prezydenta stanowiska, że ustawa jest zgodna z konstytucją, należy – w ocenie Trybunału Konstytucyjnego – uznać za niezgodny z art. 126 ust. 2 Konstytucji, czyli niedopuszczalny. Co więcej, jeżeli z treści takiego wniosku jednoznacznie wynika, że prezydent uważa ustawę (a przynajmniej jej część) za niezgodną z konstytucją, to żądanie „stwierdzenia zgodności” należy odczytywać jako żądanie zbadania zgodności ustawy (niektórych jej przepisów) z konstytucją³¹.

28 Zob. art. 33 ust. 1 i 2 ustawy z 2016 r.; por. art. 60 i art. 61 ust. 1 ustawy z 2015 r. oraz art. 32 ust. 1 ustawy z 1997 r.

29 Zob. m.in. wyrok TK z 24 marca 2004 r., K 37/03, OTK ZU 2004, seria A, nr 3, poz. 21.

30 L. Garlicki, *Polskie...*, s. 244.

31 Zob. w szczególności wyrok TK z 24 marca 2004 r., K 37/03, OTK ZU 2004, seria A, nr 3, poz. 21.

Po czwarte, na Prezydencie Rzeczypospolitej, jak na każdym podmiocie inicjującym kontrolę konstytucyjności prawa, spoczywa ciężar dowodu, że kwestionowana regulacja prawna jest niezgodna z konstytucją³². W przypadku ustawy jest to związane ze szczególnie silnym domniemaniem jej konstytucyjności. Zarzut niekonstytucyjności podniesiony we wniosku musi być oparty na argumentach prawnych, których skonstruowanie wymaga starannej i wnikliwej analizy tekstu aktu przedłożonego odpowiednio do podpisu oraz ratyfikacji oraz znajdować poparcie w powołanych dowodach.

Po piąte, Prezydent Rzeczypospolitej może wycofać wniosek złożony w trybie kontroli prewencyjnej. Skutkiem cofnięcia wniosku jest umorzenie przez Trybunał Konstytucyjny postępowania w sprawie, co obecnie uregulowane jest na poziomie ustawowym³³.

Przed wejściem w życie Konstytucji z 1997 r. obowiązujące przepisy rangi konstytucyjnej i ustawowej nie normowały skutków prawnych cofnięcia wniosku przez prezydenta³⁴. Mimo to w postanowieniu z 13 lutego 1991 r.³⁵ Trybunał Konstytucyjny uznał, że Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo cofnąć wniosek o zbadanie zgodności z konstytucją ustawy jeszcze nie podpisanej i nie ogłoszonej, a cofnięcie to zamyka możliwość rozpatrzenia wniosku (drogę do dalszego postępowania w sprawie). Stanowisko to Trybunał uzasadnił wyjątkowym charakterem i celem kompetencji do inicjowania kontroli prewencyjnej, przysługującej prezydentowi z wyłączeniem innych organów państwa w ramach realizacji konstytucyjnych obowiązków, a także tym, że wniosek zgłoszony w wykonaniu tej kompetencji stanowi niezbędną przesłankę wszczęcia postępowania przez Trybunał, który nie ma możliwości przeprowadzenia tej kontroli z urzędu.

Z kolei postanowieniem z 7 marca 1995 r.³⁶ oraz postanowieniem z 16 stycznia 1996 r.³⁷ Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowania zainicjowane wnioskami, które następnie zostały wycofane. Do analizowanej kwestii Trybunał odniósł się szerzej w pierwszym orzeczeniu. Zwrócił uwagę na różnice w charakterze kontroli prewencyjnej i kontroli następczej oraz podkreślił wyłączność kompetencji prezydenta w zakresie wystąpienia z wnioskiem o zbadanie konstytucyjności ustawy przyjętej już przez parlament, ale jeszcze przez niego niepodpisanej. Stwierdził, że „wycofanie wniosku przez Prezydenta nie daje Trybunałowi Konstytucyjnemu możliwości dalszego prowadzenia sprawy z inicjatywy własnej”, ponieważ „jest związany cofnięciem wniosku i musi w takim wypadku umorzyć postępowanie”. Zdaniem Trybunału, decyzję wnioskodawcy o cofnięciu wniosku należy tłumaczyć w ten sposób, że po ponownym rozważeniu sprawy nie widzi on już pod-

32 Zob. m.in. wyrok TK z 7 lutego 2001 r., K 27/00, OTK ZU 2001, nr 2, poz. 29.

33 Zob. art. 40 ust. 1 pkt 2 ustawy z 2016 r.; podobnie art. 104 ust. 1 pkt 1 ustawy z 2015 r. oraz art. 31 ust. 1 pkt 2 ustawy z 1997 r.

34 Zob. J. Ciapała, *Udział...*, s. 46–47.

35 K 14/90, OTK 1991, poz. 12.

36 K 3/95, OTK 1995, poz. 5.

37 K 31/95, OTK 1996, poz. 3.

staw do uznania danego unormowania za sprzeczne z konstytucją. Obowiązujące przepisy Małej konstytucji interpretowano bowiem w ten sposób, że prezydent nie może podpisać ustawy, którą uważa za sprzeczną z konstytucją, bez uprzedniego wystąpienia z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego.

Poglądy wyrażone w wymienionych orzeczeniach Trybunał Konstytucyjny podtrzymał pod rządami obowiązującej konstytucji. W postanowieniu z 13 października 2010 r.³⁸ Trybunał podkreślił, że „każdy wnioskodawca jest w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym *dominus causae*. To on decyduje o wystąpieniu z wnioskiem i o jego zakresie [...]. Wnioskodawca może do rozpoczęcia rozprawy wycofać wniosek [...]. Nie ma żadnych powodów, by sądzić, że reguła ta nie dotyczy Prezydenta”. Trzeba podkreślić, że Prezydent Rzeczypospolitej może wycofać wniosek, zanim Trybunał Konstytucyjny przystąpi do jego merytorycznego rozstrzygnięcia na rozprawie.

W postanowieniu z 18 października 2010 r.³⁹ Trybunał Konstytucyjny potwierdził, że cofnięcie wniosku przez wnioskodawcę jest podstawą umorzenia postępowania. Zaznaczył, że nie może kontynuować postępowania, gdy wniosek nie jest popierany przez wnioskodawcę. Stanowiłoby to działanie z urzędu, sprzeczne z zasadą skargowości wyrażoną w ustawie. Jak podkreślił Trybunał, wyrazem tej zasady jest nie tylko przyznanie wnioskodawcy prawo do zainicjowania postępowania w sprawie kontroli konstytucyjności norm prawnych, ale również prawo do wyznaczenia zakresu tej kontroli. Trybunał jest w zakresie orzekania związany granicami wniosku, które może korygować jedynie w bardzo wąskim zakresie. Wnioskodawca może wycofać wniosek do rozpoczęcia rozprawy i to jego uprawnienie nie podlega kontroli Trybunału.

Spornym zagadnieniem była też kwestia dopuszczalności wycofania przez Prezydenta Rzeczypospolitej – ze skutkiem prawnym – wniosku złożonego przez jego poprzednika. W praktyce pierwsza taka sytuacja miała miejsce w styczniu 1991 r. Wówczas Trybunał Konstytucyjny uznał cofnięcie wniosku za dopuszczalne i z uwagi na brak podstaw prawnych do umorzenia postępowania pozostawił wniosek bez rozpoznania⁴⁰. Rozstrzygnięcie to uznano za dyskusyjne z uwagi na ograniczoną prawnie możliwość pozostawienia przez Trybunał sprawy bez rozpoznania⁴¹. W postanowieniach z 13 października 2010 r.⁴² oraz z 18 października 2010 r.⁴³ Trybunał Konstytucyjny, umarzając postępowania na podstawie cofnięcia przez Prezydenta Rzeczypospolitej wniosku jego poprzednika, nie odniósł się do tej newralgicznej kwestii w ogóle. Nie można tego ocenić negatywnie, gdyż do

38 Kp 2/10, OTK ZU 2010, seria A, nr 8, poz. 91.

39 Kp 1/10, OTK ZU 2010, seria A, nr 9, poz. 112.

40 Postanowienie TK z 13 lutego 1991 r., K 14/90, OTK 1991, poz. 12.

41 Zob. R. Mojak, *Instytucja Prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych 1989–1992*, Warszawa 1994, s. 223.

42 Kp 2/10, OTK ZU 2010, seria A, nr 8, poz. 91.

43 Kp 1/10, OTK ZU 2010, seria A, nr 9, poz. 112.

Trybunału nie należy ocena podstaw i zasadności cofnięcia wniosku. Wydaje się jednak, że urzędujący Prezydent Rzeczypospolitej powinien powstrzymać się od kwestionowania inicjatyw prawnych swojego poprzednika⁴⁴.

Trybunał Konstytucyjny nie odniósł się do tego problemu również przy okazji umorzenia postępowania zainicjowanego na podstawie art. 122 ust. 3 Konstytucji na skutek cofnięcia przez nowego Prezydenta Rzeczypospolitej wniosku w pewnym zakresie⁴⁵. W uzasadnieniu wydanego wówczas postanowienia Trybunał podkreślił, że prawo do cofnięcia wniosku przed rozpoczęciem rozprawy mieści się w granicach swobodnego uznania wnioskodawcy i jest jednym z przejawów zasady dyspozycyjności, na której opiera się postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym. Mimo, że w ustawie nie przewidziano możliwości cofnięcia wniosku w części, Trybunał, stosując jedną z podstawowych metod wykładni – *argumentum a maiori ad minus* – uznał za dopuszczalne cofnięcie wniosku także w pewnym zakresie⁴⁶.

Poza umorzeniem postępowania skutkiem wycofania wniosku złożonego w trybie kontroli prewencyjnej ustaw jest brak możliwości zgłoszenia przez Prezydenta Rzeczypospolitej weta ustawodawczego. Jak wynika z art. 122 ust. 5 Konstytucji, przekazanie ustawy Sejmowi do ponownego rozpatrzenia jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy Prezydent Rzeczypospolitej nie wystąpi z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego, bez znaczenia jest fakt, czy kontrola zostanie dokonana⁴⁷.

Warto też zwrócić uwagę, że kompetencja Prezydenta Rzeczypospolitej do uruchomienia kontroli prewencyjnej może być instrumentem skutecznie utrudniającym większości rządzącej prowadzenie polityki państwa za pomocą odpowiednich środków ustawodawczych⁴⁸. Prezydent w 2008 r. wystąpił z wnioskiem w sprawie zgodności przepisów ustawy nowelizującej ustawę o obrocie instrumentami finansowymi. Trybunał orzekł o niekonstytucyjności zaskarżonych przepisów⁴⁹. Zanim jednak wniosek został rozpatrzony w 2009 r., uchwalona została kolejna nowelizacja tej samej ustawy, którą Prezydent Rzeczypospolitej zaskarżył w trybie kontroli prewencyjnej. Kierując wniosek o skontrolowanie ustawy nowelizującej z 2009 r., Prezydent Rzeczypospolitej stwierdził, że „w wyniku uchwalenia w obszarze tej samej materii dwóch nowelizacji, zmieniających – w nie w pełni tożsamym, ale w części pokrywającym się zakresie, ustawę o obrocie instrumentami finansowymi, dochodzi do sytuacji, w której w systemie prawa pojawiają się przepisy wyodrężone z treści”. Jako że nowelizacje dotyczyły w części tych samych przepisów, Prezydent Rzeczypospolitej zwrócił uwagę na wynikające z wejścia w życie tych regulacji w różnej kolejności skutki dla

44 Podobnie J. Ciapała, *Udział...*, s. 47.

45 Postanowienie TK z 18 maja 2011 r., Kp 10/09, OTK ZU 2011, seria A, nr 4, poz. 37.

46 Zob. też postanowienia TK: z 18 listopada 2002 r., K 1/01, OTK ZU 2002, seria A, nr 6, poz. 87; z 21 lipca 2004 r., U 16/02, OTK ZU 2004, seria A, nr 7, poz. 79.

47 M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 73.

48 Zwraca na to uwagę K. Wojtyczek, *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2013, s. 201–202.

49 Wyrok TK z 16 lipca 2009 r., Kp 4/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 7, poz. 112.

systemu prawa i zarzucił ustawodawcy naruszenie standardów tworzenia prawa obowiązujących w demokratycznym państwie prawa⁵⁰. Zarzuty te Trybunał Konstytucyjny podzielił i stwierdził naruszenie art. 2 Konstytucji⁵¹. Wydaje się, że w tej sytuacji jedynie zainicjowanie kontroli prewencyjnej i uchylenie zakwestionowanych przepisów przez Trybunał, przy założeniu wcześniejszego wejścia w życie noweli z 2008 r., mogło realnie przyczynić się do zachowania spójności systemu prawa⁵².

5. Skutki kontroli prewencyjnej w kontekście kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej związanych z dalszym losem kontrolowanego aktu

Z konstytucji wynika wprost, że wszystkie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne (art. 190 ust. 1). Zasadą jest, że wchodzi one w życie z dniem ogłoszenia, wyjątki przewidziano tylko względem aktów normatywnych poddanych kontroli już po ogłoszeniu aktu (art. 190 ust. 3). Orzeczenia dotyczące aktów normatywnych jeszcze nieogłoszonych, a więc wydane w trybie kontroli prewencyjnej, są publikowane w „Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej. Monitor Polski” (art. 190 ust. 2 zd. 2).

Skutki prawne dokonanej przez Trybunał Konstytucyjny kontroli *a priori* różnią się od skutków kontroli represyjnej. Po pierwsze, z punktu widzenia wpływu orzeczenia na system prawa mamy do czynienia z sytuacją szczególną, gdyż formalnie akt poddany kontroli nie wszedł jeszcze w życie, a więc wyrok negatywny ma zapobiec włączeniu niekonstytucyjnego aktu do systemu prawa. Po drugie, skutkiem orzeczeń wydanych w tym trybie jest powstanie po stronie Prezydenta Rzeczypospolitej określonych obowiązków bądź uprawnień. Jednak tylko w przypadku ustaw konstytucja odnosi się wprost do tej kwestii. Negatywnie – z punktu widzenia konstytucyjnej zasady pewności prawa (art. 2) oraz zasady przestrzegania prawa międzynarodowego (art. 9) – należy ocenić brak w konstytucji regulacji traktującej o skutkach orzeczeń wydanych w następstwie kontroli prewencyjnej umów międzynarodowych przed ratyfikacją. Wydaje się, że ustawodawca konstytucyjny pozostawia Prezydentowi Rzeczypospolitej dużą swobodę decyzji co do dalszego losu takiej umowy. Nie można

50 Zob. <http://www.prezydent.pl/archiwum-lecha-kaczynskiego/ustawy/ustawy-odeslane-do-tk/art,14,ustawa-o-zmianie-ustawy-o-obrocie-instrumentami-finansowymi.html> [dostęp 15.09.2016].

51 Wyrok TK z 14 lipca 2010 r., Kp 9/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 6, poz. 59.

52 Szerzej por. P. Radziejewicz, *Projekt stanowiska Sejmu w sprawie wniosku Prezydenta RP (sygn. akt Kp 9/09), dotyczącego ustawy z dnia 18 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o obrocie instrumentami finansowymi*, „Zeszyty Prawnicze” (Biuro Analiz Sejmowych) 2010, nr 1, s. 243 i n.

wykluczyć, że nawet w razie stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjny konstytucyjności umowy międzynarodowej Prezydent Rzeczypospolitej – jako najwyższy przedstawiciel państwa czuwający nad przestrzeganiem konstytucji – odmówi jej ratyfikacji. Trzeba też mieć na względzie, że w odróżnieniu od podpisania ustawy akt ratyfikacji wymaga dla swej ważności kontrasygnaty, a więc *de facto* ostateczna decyzja pozostaje w gestii prezydenta i premiera. Z kolei w przypadku orzeczenia negatywnego może się okazać, że jedynym rozsądnym rozwiązaniem pozwalającym na usunięcie stanu niekonstytucyjności będzie zmiana konstytucji przed ratyfikacją⁵³.

Konstytucja określa skutki kontroli prewencyjnej ustaw w powiązaniu z konkretnymi kompetencjami Prezydenta Rzeczypospolitej. Orzeczenie o zgodności ustawy z konstytucją skutkuje powstaniem po stronie Prezydenta Rzeczypospolitej obowiązku podpisania ustawy (art. 122 ust. 3 zd. 2 Konstytucji). Jest to obowiązek o charakterze bezwzględnym, gdyż Prezydent Rzeczypospolitej nie ma już innej możliwości zakwestionowania ustawy (w tym weta)⁵⁴. Jednakże – co znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego⁵⁵ oraz w piśmiennictwie⁵⁶ – orzeczenie o konstytucyjności nie wyklucza zainicjowania kontroli tej samej ustawy (przepisu) po jej ogłoszeniu, czyli w ramach kontroli następczej. Elastyczne stosowanie w tym przypadku zasady *ne bis in idem* jest zasadne choćby dlatego, że niekonstytucyjność przepisów może ujawnić się dopiero w toku ich stosowania.

Skutki orzeczeń o niekonstytucyjności zależą głównie od tego, czy niekonstytucyjność obejmuje całą ustawę, czy jej poszczególne przepisy⁵⁷. Orzeczenie o niezgodności całej ustawy z konstytucją obliguje Prezydenta Rzeczypospolitej do odmowy podpisania ustawy (art. 122 ust. 4 zd. 1 Konstytucji). Z kolei skutki orzeczenia o niekonstytucyjności poszczególnych przepisów zaskarżonej ustawy zależą od istnienia bądź nieistnienia „nierozzerwalnego związku” tych przepisów z ustawą. Jeżeli Trybunał Konstytucyjny stwierdzi niekonstytucyjność niektórych przepisów ustawy i nie orzeknie, że są one nierozzerwalnie związane z całą ustawą, to Prezydent Rzeczypospolitej, po zasięgnięciu opinii Marszałka Sejmu⁵⁸, albo

53 Por. K. Wojtyczek, *Sądownictwo...*, s. 199–201; M. Florczak-Wątor, *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne*, Poznań 2006, s. 170.

54 Por. L. Garlicki, uwaga 26 do art. 122, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja...*, s. 21; M. Wiącek, *Problemy...*, s. 62.

55 Zob. w szczególności orzeczenie TK z 20 listopada 1995 r., K 23/95, OTK 1995, poz. 33; wyrok TK z 9 listopada 2005 r., Kp 2/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 10, poz. 115.

56 M. Florczak-Wątor, *Orzeczenia...*, s. 64; M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 80–82.

57 Por. Z. Czeszejko-Sochacki, *O niektórych problemach konstytucyjnej procedury legislacyjnej*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja. Wybory...*, s. 50; J. Cierniewski, *Badanie zgodności ustaw z Konstytucją w procesie legislacyjnym*, [w:] J. Wawrzyniak (red.), *Tryb ustawodawczy a jakość prawa. Praca zbiorowa*, Warszawa 2005, s. 228.

58 Na temat konsekwencji niedopełnienia przez Prezydenta Rzeczypospolitej obowiązku zasięgnięcia opinii Marszałka Sejmu zob. J. Mordwiłko, *Prawne aspekty usuwania niezgodności przepisów ustawowych w świetle art. 122 ust. 4 Konstytucji RP*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja. Wybory...*, s. 114; szerzej zob. M. Wiącek, *Problemy...*, s. 65–69.

podpisuje ustawę z pominięciem przepisów uznanych za niekonstytucyjne, albo zwraca ustawę Sejmowi w celu usunięcia niezgodności (art. 122 ust. 4 zd. 2 Konstytucji)⁵⁹. Można zatem wnioskować, że w sytuacji, gdy Trybunał Konstytucyjny stwierdzi istnienie nierozzerwalnego związku przepisów uznanych za niekonstytucyjne z całą ustawą, Prezydent Rzeczypospolitej powinien odmówić podpisania ustawy. Z kolei w razie braku w sentencji wyroku jakiegokolwiek wzmianki w kwestii nierozzerwalnego związku⁶⁰ należy domniemywać, że związek taki nie zachodzi⁶¹. Co istotne, sam Trybunał Konstytucyjny – przy okazji rozpatrywania kolejnych wniosków złożonych w trybie kontroli prewencyjnej – wypracował koncepcję, według której nierozzerwalny związek przepisu z ustawą może zaistnieć w płaszczyźnie techniczno-legislacyjnej oraz aksjologicznej⁶².

W praktyce zdarzało się także, że Trybunał Konstytucyjny wydawał wyrok negatywny zakresowy, w którym nie stwierdzał niekonstytucyjności całego przepisu, tylko określonych treści normatywnych w nim zawartych⁶³. Nie wykształciła się jednak w tym zakresie jednolita praktyka. W dwóch przypadkach (Kp 2/05, Kp 1/09) Prezydent Rzeczypospolitej podpisał ustawy z przepisami objętymi wyrokiem zakresowym, w jednym podpisał ustawę z pominięciem fragmentu przepisu uznanego za niekonstytucyjny (Kp 1/13), jednocześnie w „Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej” zamieszczano stosowne przypisy do tych przepisów z informacją o treści orzeczenia⁶⁴.

W kontekście skutków orzeczenia o niezgodności poszczególnych przepisów ustawy z konstytucją, które w ocenie Trybunału Konstytucyjnego nie są nierozzerwalnie związane z ustawą, pojawia się kilka wątpliwości.

Po pierwsze, powstaje pytanie, czym powinien kierować się Prezydent Rzeczypospolitej przy podejmowaniu decyzji o podpisaniu ustawy bądź jej zwróceniu

59 Jest to rozwiązanie wzorowane na art. 23 francuskiego ordonansu nr 58-1067 z 7 listopada 1958 r. ustanawiającego ustawę organiczną o Radzie Konstytucyjnej (JORF 1958, nr 263, s. 10129 i n.); por. T. Diemer-Benedict, *Prewencyjna...*, s. 41.

60 Tak np. w wyrokach TK: z 25 kwietnia 2001 r., K 13/01, OTK ZU 2001, nr 4, poz. 81; z 29 października 2003 r., K 53/02, OTK ZU 2003, seria A, nr 8, poz. 83.

61 Por. L. Garlicki, uwaga 28 do art. 122, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja...*, s. 24; M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 84.

62 Zob. w szczególności orzeczenie TK z 28 kwietnia 1999 r., K 3/99, OTK ZU 1999, nr 4, poz. 73; zob. także wyroki TK: z 20 listopada 2002 r., K 41/02, OTK ZU 2002, seria A, nr 6, poz. 83; z 25 listopada 2003 r., K 37/02, OTK ZU 2003, seria A, nr 9, poz. 96; z 14 października 2009 r., Kp 4/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 9, poz. 134; z 20 kwietnia 2011 r., Kp 7/09, OTK ZU 2011, seria A, nr 3, poz. 26; z 14 lipca 2010 r., Kp 9/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 6, poz. 59; z 14 czerwca 2011 r., Kp 1/11, OTK ZU 2011, seria A, nr 5, poz. 41; z 6 marca 2013 r., Kp 1/12, OTK ZU 2013, seria A, nr 3, poz. 25. W literaturze szerzej zob. M. Wiącek, *Problemy...*, s. 63–65.

63 Wyroki TK: z 9 listopada 2005 r., Kp 2/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 10, poz. 115; z 13 października 2010 r., Kp 1/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 8, poz. 84; z 24 lipca 2013 r., Kp 1/13, OTK ZU 2013, seria A, nr 6, poz. 83; z 14 października 2015 r., Kp 1/15, OTK ZU 2015, seria A, nr 9, poz. 147; z 25 maja 2016 r., Kp 5/15, OTK ZU 2016, seria A, poz. 24.

64 Częściowo na ten temat zob. M. Wiącek, *Problemy...*, s. 78–79.

Sejmowi, wzięwszy pod uwagę, że opinia Marszałka Sejmu (choć zwrócenie się o nią/jej zasięgnięcie jest obligatoryjne) nie ma charakteru wiążącego⁶⁵, a może zdarzyć się, iż w ogóle nie zostanie przedstawiona⁶⁶. W doktrynie przyjmuje się ponadto, że nieprzedstawienie opinii – odczytywane w kategoriach naruszenia konstytucji – nie uniemożliwia podjęcia przez Prezydenta Rzeczypospolitej samodzielnej decyzji co do dalszych losów ustawy zawierającej niekonstytucyjne przepisy⁶⁷. Przy podejmowaniu tej decyzji Prezydent Rzeczypospolitej powinien przede wszystkim wziąć pod uwagę znaczenie przepisów uznanych za niekonstytucyjne. Pewne wskazówki mogą też wynikać z uzasadnienia orzeczenia trybunańskiego. Jeżeli znaczenie przepisów uznanych za niezgodne z konstytucją jest (na tle ustawy) marginalne, Prezydent Rzeczypospolitej powinien ustawę podpisać z ich pominięciem, ale gdy przepisy są istotne i powiązane z innymi przepisami – zasadne będzie zwrócenie ustawy Sejmowi w celu usunięcia niezgodności⁶⁸. Niewątpliwie to pierwsze rozwiązanie pozwala na szybsze wejście ustawy w życie, aczkolwiek Prezydent Rzeczypospolitej ma nie tylko czuwać nad sprawnością procedury legislacyjnej, lecz przede wszystkim nad jakością prawa w państwie⁶⁹.

Po drugie, nasuwa się pytanie, czy po uchwaleniu ustawy w następstwie wyroku Trybunału Konstytucyjnego o niekonstytucyjności przepisów niezwiązanych nierozzerwalnie z całą ustawą Prezydent Rzeczypospolitej może ponownie przed jej podpisaniem zgłosić wniosek do Trybunału lub weto⁷⁰. Wydaje się, zwłaszcza że przepisy konstytucyjne tego nie wykluczają (w odróżnieniu od art. 122 ust. 5 zd. 3 dotyczącego ponownego uchwalenia ustawy w następstwie weta), iż Prezydent Rzeczypospolitej może wystąpić z wnioskiem do Trybunału Konstytucyjnego, ale wyłącznie w sprawie zgodności tych zmienionych (w procedurze usunięcia niezgodności) przepisów ustawy z konstytucją. Przede wszystkim konstytucja nie zabrania w tym przypadku Prezydentowi Rzeczypospolitej odmowy podpisania ustawy (właściwie nie ustanawia bezwzględnego obowiązku jej podpisania). Skierowanie wniosku jest tym bardziej zasadne, że modyfikacje wprowadzone do ustawy w procedurze usunięcia niezgodności niewątpliwie zyskują nową treść normatywną, a w trakcie prac w parlamencie może dojść do naruszenia wymogów proceduralnych (przez niewłaściwe usunięcie niezgodności czy zmianę przepisów wykraczającą poza usunięcie niezgodności). Z kolei weto

65 Tak w szczególności Z. Czeszejko-Sochacki, *O niektórych...*, s. 51.

66 Sytuacja tak miała miejsce po wyroku TK z 10 listopada 2004 r., Kp 1/04, OTK ZU 2004, seria A, nr 10, poz. 105.

67 Tak w szczególności L. Garlicki, uwaga 29 do art. 122, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja...*, s. 25.

68 W tym zakresie mają zastosowanie art. 57–63 Regulaminu Sejmu oraz art. 72 uchwały Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 listopada 1990 r. – *Regulamin Senatu Rzeczypospolitej Polskiej* (tekst jedn. M.P. z 2016 r., poz. 824).

69 Por. M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 84–88.

70 Zob. L. Garlicki, uwaga 31 do art. 122, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja...*, s. 27; J. Ciemniowski, *Badanie...*, s. 229–230; M. Florczak-Wątor, *Prewencyjna...*, s. 88–89; M. Wiącek, *Problemy...*, s. 74–76.

ustawodawcze wydaje się w omawianej sytuacji niedopuszczalne choćby dlatego, że postępowanie w sprawie usunięcia niezgodności polega *de facto* na wykonaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego, którego wydanie jest uwarunkowane nieskorzystaniem z weta. Ponadto, zważywszy że w Polsce weto nie ma charakteru selektywnego, wykluczone jest skierowanie wniosku o ponowne rozpatrzenie przepisów, które na skutek modyfikacji w procedurze usunięcia niezgodności można traktować jako nowy element normatywny ustawy nieobjęty uprzednio wnioskiem do Trybunału.

Po trzecie, pozostaje pytanie o ewentualny wpływ zakończenia kadencji Sejmu i Senatu na realizację przez Prezydenta Rzeczypospolitej norm kompetencyjnych wynikających z art. 122 ust. 4 4 zd. 2 Konstytucji⁷¹. Jak słusznie podkreśla się w doktrynie, po przekazaniu ustawy do podpisu zasada dyskontynuacji prac parlamentarnych nie może mieć zawężającego wpływu na pozycję prezydenta, który w procedurę ustawodawczą włączony zostaje *de facto* już po uchwaleniu ustawy przez parlament⁷². Wątpliwości dotyczą ewentualnego działania zasady dyskontynuacji w sytuacji nieprzedstawienia przez Marszałka Sejmu opinii co do zasadności podpisania ustawy z pominięciem niekonstytucyjnych przepisów albo zwrócenia Sejmowi w celu usunięcia niezgodności z konstytucją oraz w sytuacji niezakończenia postępowania dotyczącego usunięcia niezgodności przed upływem kadencji. Jeżeli zakładamy, że przedstawienie opinii to kompetencja własna Marszałka Sejmu działającego w roli samodzielnego konstytucyjnego organu państwa, to można przyjąć, iż wykonywanie tej kompetencji nie jest objęte dyskontynuacją⁷³. W praktyce zdarzyło się już, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego⁷⁴ opinię przedstawił Marszałek Sejmu kolejnej kadencji i Prezydent Rzeczypospolitej podpisał ustawę objętą tym wyrokiem⁷⁵. Większe wątpliwości powstają w przypadku decyzji Prezydenta Rzeczypospolitej o zwróceniu ustawy Sejmowi w celu usunięcia niezgodności. Wydaje się, że jeżeli kadencja parlamentu zakończyłaby się przed skierowaniem ustawy do Sejmu, to nie ma przeszkód, by nowo wybrany parlament zajął się usunięciem tych niezgodności. Prezydent nie występuje bowiem o ponowne uchwalenie ustawy, tylko o usunięcie niezgodności (*de facto* poprawienie ustawy) w zakresie wynikającym z wyroku Trybunału

71 Zob. M. Wiącek, *Problemy...*, s. 76–78.

72 Tak L. Garlicki, *Zasada dyskontynuacji prac parlamentarnych*, [w:] *Z teorii i praktyki konstytucjonalizmu. Prace ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Gwiżdżowi*, „Studia Iuridica” 1995, t. 28, s. 51–52.

73 Tak M. Wiącek, *Problemy...*, s. 67.

74 Wyrok TK z 22 września 2005 r., Kp 1/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 8, poz. 93.

75 Szerzej zob. Z. Jarosz, *W sprawie wystąpienia Prezydenta RP do Marszałka Sejmu o wyrażenie opinii w sprawie trybu postępowania w odniesieniu do ustawy z dnia 21 stycznia 2005 r. o zmianie ustawy o nawozach i nawożeniu, uznanej orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego za częściowo niezgodną z Konstytucją RP*, „Przegląd Sejmowy” 2006, nr 1, s. 111 i n.; odmienne P. Radziejewicz, *W sprawie dyskontynuacji procesu ustawodawczego w przypadku ustaw skierowanych do Trybunału Konstytucyjnego w trybie kontroli prewencyjnej*, *ibidem*, s. 113 i n.

Konstytucyjnego⁷⁶. Jeżeli natomiast do zakończenia kadencji doszłoby już w trakcie prac nad uchwałą w sprawie usunięcia niezgodności, to sytuacja jest już bardziej skomplikowana – wydaje się, że wówczas zasada dyskontynuacji znalazłaby zastosowanie, ale nie względem ustawy, tylko uchwały. Nie wykluczyłoby to więc dopuszczalności ponownego wystąpienia Prezydenta Rzeczypospolitej do Sejmu (już nowo wybranego) o usunięcie niezgodności w celu wykonania konstytucyjnego obowiązku podpisania ustawy.

6. Inicjowanie prewencyjnej kontroli prawa w praktyce

Od momentu wejścia w życie Konstytucji z 1997 r. kolejni prezydenci stosunkowo często inicjowali kontrolę prewencyjną ustaw przekazanych im do podpisu. Przedmiotem wniosku w trybie kontroli *a priori* nie była dotychczas żadna umowa międzynarodowa. W jednym tylko przypadku wniosek dotyczył ustawy z dnia 10 lipca 2008 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do złożenia oświadczenia o uznaniu właściwości Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich na podstawie art. 35 ust. 2 Traktatu o Unii Europejskiej⁷⁷. Trybunał Konstytucyjny wydał w tym okresie łącznie 52 orzeczenia w trybie kontroli prewencyjnej, w tym 49 wyroków merytorycznych i 3 postanowienia o umorzeniu postępowania (Kp 10/09, Kp 1/10, Kp 2/10).

Prezydent Aleksander Kwaśniewski skorzystał z kompetencji do inicjowania kontroli prewencyjnej ustaw 22 razy. Należy odnotować, że już w okresie obowiązywania Konstytucji RP z 1997 r. Trybunał Konstytucyjny rozpatrzył wniosek złożony przez prezydenta przed wejściem w życie ustawy zasadniczej (1 października 1997). W wydanym wówczas wyroku Trybunał orzekł, że zaskarżone przepisy są zgodne z konstytucją⁷⁸. Z kolei w następstwie wniosków złożonych po 17 października 1997 r.

76 Szerzej por. P. Radzewicz, *W sprawie zakresu ingerencji w przepisy ustawy z dnia 24 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy o partiach politycznych oraz niektórych innych ustaw, na podstawie art. 122 ust. 4 Konstytucji*, „Przegląd Sejmowy” 2010, nr 5, s. 206 i n.

77 W wyroku z 18 lutego 2009 r., Kp 3/08 (OTK ZU 2009, seria A, nr 2, poz. 9) Trybunał stwierdził, że art. 1 zaskarżonej ustawy, wyrażający zgodę na złożenie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oświadczenia o uznaniu jurysdykcji Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, w zakresie kompetencji każdego polskiego sądu do występowania z wnioskami o rozpatrzenie pytań w trybie prejudycjalnym na podstawie art. 35 ust. 3 lit. b Traktatu o Unii Europejskiej (załącznik nr 2 do Dz.U. z 2004 r., nr 90, poz. 864), jest zgodny z prawem do rozpatrzenia przez sąd sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, wyrażonym w art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

78 Wyrok TK z 5 maja 1998 r., K 35/97, OTK ZU 1998, nr 3, poz. 32.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził zgodność zaskarżonych przepisów z konstytucją w 13 orzeczeniach⁷⁹, niezgodność – w 15 orzeczeniach⁸⁰, a tylko w jednym przypadku orzekł o niekonstytucyjności całej ustawy (K 25/98).

Prezydent Lech Kaczyński zainicjował kontrolę prewencyjną 17 razy. W latach 2006–2007 kontrola prewencyjna w ogóle nie została zainicjowana. W 2008 r. prezydent skierował do TK 5 wniosków, a w 2009 r. – 10. Wnioski z 15 lutego 2010 r. (dotyczący ustawy z dnia 22 stycznia 2010 r. o zmianie ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli) oraz z 6 kwietnia 2010 r. (dotyczący ustawy z dnia 19 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o wyborze Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej) zostały wycofane przez prezydenta Bronisława Komorowskiego, na skutek czego Trybunał umorzył postępowania w obu sprawach⁸¹. Wniosek z 30 listopada 2009 r., oparty na zarzutach niekonstytucyjności całości ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych oraz jej poszczególnych przepisów, został w znaczącym zakresie ograniczony przedmiotowo, co również dało Trybunałowi podstawę do częściowego umorzenia postępowania. Po rozpoznaniu wniosków złożonych przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego Trybunał Konstytucyjny stwierdził zgodność zaskarżonych przepisów z konstytucją w 10 orzeczeniach⁸², a w 8 orzekł o niekonsty-

79 Zob. wyroki TK: z 24 czerwca 1998 r., K 3/98, OTK ZU 1998, nr 4, poz. 52; z 21 października 1998 r., K 24/98, OTK ZU 1998, nr 6, poz. 97; z 1 grudnia 1998 r., K 21/98, OTK ZU 1998, nr 7, poz. 116; z 28 kwietnia 1999 r., K 3/99, OTK ZU 1999, nr 4, poz. 73; z 14 kwietnia 1999 r., K 8/99, OTK ZU 1999, nr 3, poz. 41; z 15 września 1999 r., K 11/99, OTK ZU 1999, nr 6, poz. 116; z 3 listopada 1999 r., K 13/99, OTK ZU 1999, nr 7, poz. 155; z 7 lutego 2001 r., K 27/00, OTK ZU 2001, nr 2, poz. 29; z 29 października 2003 r., K 53/02, OTK ZU 2003, seria A, nr 8, poz. 83; z 22 września 2005 r., Kp 1/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 8, poz. 93; z 9 listopada 2005 r., Kp 2/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 10, poz. 115; z 7 grudnia 2005 r., Kp 3/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 11, poz. 131; z 12 kwietnia 2006 r., Kp 2/04, OTK ZU 2006, seria A, nr 4, poz. 44.

80 Zob. wyroki TK: z 24 czerwca 1998 r., K 3/98, OTK ZU 1998, nr 4, poz. 52; z 23 lutego 1999 r., K 25/98, OTK ZU 1999, nr 2, poz. 23; z 28 kwietnia 1999 r., K 3/99, OTK ZU 1999, nr 4, poz. 73; z 21 marca 2001 r., K 24/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 51; z 25 kwietnia 2001 r., K 13/01, OTK ZU 2001, nr 4, poz. 81; z 3 października 2001 r., K 27/01, OTK ZU 2001, nr 7, poz. 209; z 10 października 2001 r., K 28/01, OTK ZU 2001, nr 7, poz. 212; z 20 listopada 2002 r., K 41/02, OTK ZU 2002, seria A, nr 6, poz. 83; z 29 października 2003 r., K 53/02, OTK ZU 2003, seria A, nr 8, poz. 83; z 25 listopada 2003 r., K 37/02, OTK ZU 2003, seria A, nr 9, poz. 96; z 24 marca 2004 r., K 37/03, OTK ZU 2004, seria A, nr 3, poz. 21; z 10 listopada 2004 r., Kp 1/04, OTK ZU 2004, seria A, nr 10, poz. 105; z 22 września 2005 r., Kp 1/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 8, poz. 93; z 9 listopada 2005 r., Kp 2/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 10, poz. 115; z 7 grudnia 2005 r., Kp 3/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 11, poz. 131.

81 Postanowienia TK: z 18 października 2010 r., Kp 1/10, OTK ZU 2010, seria A, nr 9, poz. 112; z 13 października 2010 r., Kp 2/10, OTK ZU 2010, seria A, nr 8, poz. 91.

82 Wyroki TK: z 4 listopada 2009 r., Kp 1/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 10, poz. 145; z 19 listopada 2008 r., Kp 2/08, OTK ZU 2008, seria A, nr 9, poz. 157; z 18 lutego 2009 r., Kp 3/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 2, poz. 9; z 16 grudnia 2009 r., Kp 5/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 11, poz. 170; z 13 maja 2009 r., Kp 2/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 5, poz. 66; z 28 października 2009 r., Kp 3/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 9, poz. 138; z 14 października 2009 r., Kp 4/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 9, poz. 134; z 18 stycznia 2012 r., Kp 5/09, OTK ZU 2012, seria A, nr 1, poz. 5; z 20 stycznia 2010 r., Kp 6/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 1, poz. 3; z 3 grudnia 2009 r., Kp 8/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 11, poz. 164.

tucyjności przepisów⁸³. W jednym przypadku Trybunał orzekł o zgodności ustawy z konstytucją w zakresie trybu jej uchwalenia i w tym samym wyroku w odniesieniu do jednego przepisu uznanego za niekonstytucyjny stwierdził jego nierozzerwalny związek z całą ustawą (Kp 4/09), istnienie nierozzerwalnego związku zaznaczył również w dwóch innych orzeczeniach (Kp 7/09, Kp 9/09), w dwóch innych przypadkach stwierdził zarówno zgodność, jak i niezgodność poszczególnych przepisów z kwestionowanej ustawy z konstytucją (Kp 1/08, Kp 6/09).

Prezydent Bronisław Komorowski wystąpił siedem razy z wnioskami w trybie art. 122 ust. 3 Konstytucji. W następstwie tych wniosków Trybunał Konstytucyjny w czterech przypadkach orzekł o zgodności zaskarżonych przepisów z konstytucją⁸⁴ oraz w czterech stwierdził niekonstytucyjność przepisów⁸⁵, z zastrzeżeniem, że w jednym orzeczeniu część przepisów uznał za konstytucyjne, a część za niekonstytucyjne (Kp 1/15). Dwukrotnie Trybunał orzekł o istnieniu nierozzerwalnego związku przepisów uznanych za niekonstytucyjne z ustawą (Kp 1/11, Kp 1/12).

Prezydent Andrzej Duda wystąpił dotychczas z dwoma wnioskami w trybie kontroli prewencyjnej. Jeden z nich (sygn. akt Kp 4/15), dotyczący ustawy nowelizującej ustawę o kuratorach sądowych, nie został dotychczas poddany merytorycznemu rozpoznaniu. Natomiast w wyroku z 25 maja 2016 r.⁸⁶ Trybunał orzekł, że zaskarżone przepisy ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów wojskowych* w zakresie, w jakim uprawniają ministra sprawiedliwości, w ramach zewnętrznego nadzoru administracyjnego, do żądania od prezesa wojskowego sądu okręgowego przedstawienia, w uzasadnionych przypadkach, akt spraw sądowych oraz przewidują, że minister sprawiedliwości jest administratorem danych osobowych, są niezgodne z konstytucją. Jednocześnie Trybunał stwierdził, że przepisy uznane za niekonstytucyjne nie są nierozzerwalnie związane z ustawą. Analogiczne, odnoszące się do ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, rozstrzygnięcie Trybunał Konstytucyjny wydał w dniu 14 października 2015 r.⁸⁷ Sprawy te wywołały ożywioną dyskusję w środowisku nie tylko prawników, ale i polityków oraz samego społeczeństwa. Dotychczas nie zostały podjęte ostateczne decyzje w tych sprawach.

83 Wyroki TK: z 4 listopada 2009 r., Kp 1/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 10, poz. 145; z 16 lipca 2009 r., Kp 4/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 7, poz. 112; z 13 października 2010 r., Kp 1/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 8, poz. 84; z 14 października 2009 r., Kp 4/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 9, poz. 134; z 20 stycznia 2010 r., Kp 6/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 1, poz. 3; z 20 kwietnia 2011 r., Kp 7/09, OTK ZU 2011, seria A, nr 3, poz. 26; z 14 lipca 2010 r., Kp 9/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 6, poz. 59; z 12 stycznia 2012 r., Kp 10/09, OTK ZU 2012, seria A, nr 1, poz. 4.

84 Wyroki TK: z 26 maja 2015 r., Kp 2/13, OTK ZU 2015, seria A, nr 5, poz. 65; z 14 października 2015 r., Kp 1/15, OTK ZU 2015, seria A, nr 9, poz. 147; z 25 maja 2016 r., Kp 2/15, OTK ZU 2016, seria A, poz. 23; z 19 lipca 2016 r., Kp 3/15, OTK ZU 2016, seria A, poz. 66.

85 Wyroki TK: z 14 czerwca 2011 r., Kp 1/11, OTK ZU 2011, seria A, nr 5, poz. 41; z 6 marca 2013 r., Kp 1/12, OTK ZU 2013, seria A, nr 3, poz. 25; z 24 lipca 2013 r., Kp 1/13, OTK ZU 2013, seria A, nr 6, poz. 83; z 14 października 2015 r., Kp 1/15, OTK ZU 2015, seria A, nr 9, poz. 147.

86 Kp 5/15, OTK ZU 2016, seria A, poz. 24.

87 Kp 1/15, OTK ZU 2015, seria A, nr 9, poz. 147.

7. Podsumowanie

Podsumowując, należy stwierdzić, że uruchamianie kontroli prewencyjnej jest immanentną formą realizacji przez Prezydenta Rzeczypospolitej funkcji organu czuwającego nad przestrzeganiem konstytucji. Dotychczasowa praktyka pokazuje, że przedmiotem wniosku Prezydenta Rzeczypospolitej w trybie kontroli prewencyjnej były najczęściej ustawy budzące kontrowersje polityczne czy dezaprobatę społeczną. Decyzja Prezydenta Rzeczypospolitej o wystąpieniu z wnioskiem jest *de facto* wypadkową prawnych i politycznych wątpliwości co do zgodności aktu normatywnego z konstytucją. Kompetencja do inicjowania prewencyjnej kontroli prawa może być wykorzystywana nie tylko w celu ochrony konstytucji, ale jest też dogodnym instrumentem kreowania pozycji politycznej głowy państwa. Chodzi tu nie tylko o kształtowanie własnego wizerunku w oczach opinii publicznej. Wniosek złożony w trybie kontroli prewencyjnej może być środkiem prawnym utrudniającym rządzącej większości realizację bieżącej polityki państwa. Przykładowo, prezydent Lech Kaczyński na początku prezydentury (lata 2005–2007) przypadającej na okres rządów Prawa i Sprawiedliwości nie zgłosił żadnego wniosku w trybie kontroli prewencyjnej. Sytuacja zmieniła się diametralnie w okresie przypadającej na lata 2007–2010 koabitacji (rządy Platformy Obywatelskiej i Polskiego Stronnictwa Ludowego). Zatem w praktyce wniosek zgłaszany w trybie kontroli prewencyjnej może okazać się skutecznym środkiem równowagi i hamowania władz.

Literatura

- Balicki R., *Udział Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w postępowaniu ustawodawczym*, Wrocław 2001.
- Chmielarz A., *Funkcja prawna Konstytucji na przykładzie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2011.
- Chorążewska A., *Prezydent jako czynnik równowagi. Arbitraż prezydencki*, „Przegląd Sejmowy” 2005, nr 6.
- Ciapała J., *Udział Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w ustawodawstwie*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 3.
- Ciemniewski J., *Badanie zgodności ustaw z Konstytucją w procesie legislacyjnym*, [w:] J. Wawrzyniak (red.), *Tryb ustawodawczy a jakość prawa. Praca zbiorowa*, Warszawa 2005.
- Czeszejko-Sochacki Z., *O niektórych problemach konstytucyjnej procedury legislacyjnej*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja. Wybory. Parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*, Warszawa 2000.
- Diemer-Benedict T., *Prewencyjna kontrola konstytucyjności w Europie Środkowo-Wschodniej*, „Przegląd Sejmowy” 1997, nr 2.

- Eckhardt K., *Udział organów władzy wykonawczej w procesie stanowienia ustaw*, Przemysł 2000.
- Florczak-Wątor M., *Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego i ich skutki prawne*, Poznań 2006.
- Florczak-Wątor M., *Prewencyjna kontrola konstytucyjności ustaw*, [w:] *Konstytucja i sądowe gwarancje jej ochrony. Księga jubileuszowa Profesora Pawła Sarneckiego*, Kraków 2004.
- Garlicki L., *Kilka uwag o konstytucyjnych aspektach przystąpienia Polski do Unii Europejskiej*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja. Wybory. Parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*, Warszawa 2000.
- Garlicki L., komentarz do art. 122, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. II, Warszawa 2001.
- Garlicki L., *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2010.
- Garlicki L., *Prewencyjna kontrola konstytucyjności umów międzynarodowych*, [w:] T. Dębowska-Romanowska, A. Jankiewicz (red.), *Konstytucja, ustroj, system finansowy państwa. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Natalii Gajl*, Warszawa 1999.
- Garlicki L., *Zasada dyskontynuacji prac parlamentarnych*, [w:] *Z teorii i praktyki konstytucjonalizmu. Prace ofiarowane Profesorowi Andrzejowi Gwiżdżowi*, „*Studia Iuridica*” 1995, t. 28.
- Jarosz Z., *W sprawie wystąpienia Prezydenta RP do Marszałka Sejmu o wyrażenie opinii w sprawie trybu postępowania w odniesieniu do ustawy z dnia 21 stycznia 2005 r. o zmianie ustawy o nawozach i nawożeniu, uznanej orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego za częściowo niezgodną z Konstytucją RP*, „*Przegląd Sejmowy*” 2006, nr 1.
- Mojak R., *Instytucja Prezydenta RP w okresie przekształceń ustrojowych 1989–1992*, Warszawa 1994.
- Mordwiłko J., *Prawne aspekty usuwania niezgodności przepisów ustawowych w świetle art. 122 ust. 4 Konstytucji RP*, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja. Wybory. Parlament. Studia ofiarowane Zdzisławowi Jaroszowi*, Warszawa 2000.
- Radziejewicz P., *Projekt stanowiska Sejmu w sprawie wniosku Prezydenta RP (sygn. akt Kp 9/09), dotyczącego ustawy z dnia 18 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o obrocie instrumentami finansowymi*, „*Zeszyty Prawnicze*” (Biuro Analiz Sejmowych) 2010, nr 1.
- Radziejewicz P., *W sprawie dyskontynuacji procesu ustawodawczego w przypadku ustaw skierowanych do Trybunału Konstytucyjnego w trybie kontroli prewencyjnej*, „*Przegląd Sejmowy*” 2006, nr 1.
- Radziejewicz P., *W sprawie zakresu ingerencji w przepisy ustawy z dnia 24 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy o partiach politycznych oraz niektórych innych ustaw, na podstawie art. 122 ust. 4 Konstytucji*, „*Przegląd Sejmowy*” 2010, nr 5.
- Sarnecki P., komentarz do art. 126, [w:] L. Garlicki (red.), *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. I, Warszawa 1999.
- Sokolewicz W., *Ustawa ratyfikacyjna*, [w:] M. Kruk (red.), *Prawo międzynarodowe i wspólnotowe w wewnętrznym porządku prawnym*, Warszawa 1997.
- Tuleja P., *Stosowanie Konstytucji RP w świetle zasady jej nadrzędności. Wybrane problemy*, Kraków 2003.
- Wiącek M., *Problemy związane ze stwierdzeniem niekonstytucyjności niektórych przepisów ustawy w trybie kontroli prewencyjnej (uwagi na tle art. 122 ust. 4 in fine Konstytucji RP)*, „*Przegląd Sejmowy*” 2006, nr 4.

- Wojtyczek K., *Sądownictwo konstytucyjne w Polsce. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2013.
- Wojtyczek K., *Władza wykonawcza w Polsce: dualistyczna czy wieloczołowa?*, „Państwo i Prawo” 2001, z. 12.
- Zaleśny J., *Partycypacja głowy państwa w ostatnich etapach procesu legislacyjnego*, Warszawa 1999.

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U., nr 78, poz. 483 ze zm.
- Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalona przez Sejm Ustawodawczy w dniu 22 lipca 1952 r., tekst jedn. Dz.U. z 1976 r., nr 7, poz. 36 ze zm.
- Ustawa konstytucyjna z dnia 17 października 1992 r. o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym, Dz.U., nr 84, poz. 1478.
- Ustawa z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym, tekst jedn. Dz.U. z 1991 r., nr 109, poz. 470 ze zm.
- Ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz.U., nr 102, poz. 643 ze zm.
- Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz.U. z 2015 r., poz. 1064 ze zm.
- Ustawa z dnia 22 lipca 2016 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz.U. z 2016 r., poz. 1157.
- Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r. – *Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej*, tekst jedn. M.P. z 2012 r., poz. 32 ze zm.
- Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 listopada 1990 r. – *Regulamin Senatu Rzeczypospolitej Polskiej*, tekst jedn. M.P. z 2016 r., poz. 824.

Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

- Orzeczenie z 22 sierpnia 1990 r., K 7/90, OTK ZU 1990, poz. 5.
- Orzeczenie z 4 października 1995 r., K 8/95, OTK 1995, poz. 28.
- Orzeczenie z 20 listopada 1995 r., K 23/95, OTK 1995, poz. 33.
- Postanowienie z 13 lutego 1991 r., K 14/90, OTK 1991, poz. 12.
- Postanowienie z 7 marca 1995 r., K 3/95, OTK 1995, poz. 5.
- Postanowienie z 16 stycznia 1996 r., K 31/95, OTK 1996, poz. 3.
- Postanowienie z 18 listopada 2002 r., K 1/01, OTK ZU 2002, seria A, nr 6, poz. 87.
- Postanowienie z 21 lipca 2004 r., U 16/02, OTK ZU 2004, seria A, nr 7, poz. 79.
- Postanowienie z 13 października 2010 r., Kp 2/10, OTK ZU 2010, seria A, nr 8, poz. 91.
- Postanowienie z 18 października 2010 r., Kp 1/10, OTK ZU 2010, seria A, nr 9, poz. 112.
- Postanowienie z 18 maja 2011 r., Kp 10/09, OTK ZU 2011, seria A, nr 4, poz. 37.
- Uchwała z 5 września 1995 r., W 1/95, OTK 1995, poz. 43.
- Wyrok z 5 maja 1998 r., K 35/97, OTK ZU 1998, nr 3, poz. 32.
- Wyrok z 24 czerwca 1998 r., K 3/98, OTK ZU 1998, nr 4, poz. 52.
- Wyrok z 21 października 1998 r., K 24/98, OTK ZU 1998, nr 6, poz. 97.
- Wyrok z 1 grudnia 1998 r., K 21/98, OTK ZU 1998, nr 7, poz. 116.
- Wyrok z 23 lutego 1999 r., K 25/98, OTK ZU 1999, nr 2, poz. 23.
- Wyrok z 14 kwietnia 1999 r., K 8/99, OTK ZU 1999, nr 3, poz. 41.

- Wyrok z 28 kwietnia 1999 r., K 3/99, OTK ZU 1999, nr 4, poz. 73.
- Wyrok z 15 września 1999 r., K 11/99, OTK ZU 1999, nr 6, poz. 116.
- Wyrok z 3 listopada 1999 r., K 13/99, OTK ZU 1999, nr 7, poz. 155.
- Wyrok z 7 lutego 2001 r., K 27/00, OTK ZU 2001, nr 2, poz. 29.
- Wyrok z 21 marca 2001 r., K 24/00, OTK ZU 2001, nr 3, poz. 51.
- Wyrok z 25 kwietnia 2001 r., K 13/01, OTK ZU 2001, nr 4, poz. 81.
- Wyrok z 3 października 2001 r., K 27/01, OTK ZU 2001, nr 7, poz. 209.
- Wyrok z 10 października 2001 r., K 28/01, OTK ZU 2001, nr 7, poz. 212.
- Wyrok z 20 listopada 2002 r., K 41/02, OTK ZU 2002, seria A, nr 6, poz. 83.
- Wyrok z 29 października 2003 r., K 53/02, OTK ZU 2003, seria A, nr 8, poz. 83.
- Wyrok z 25 listopada 2003 r., K 37/02, OTK ZU 2003, seria A, nr 9, poz. 96.
- Wyrok z 24 marca 2004 r., K 37/03, OTK ZU 2004, seria A, nr 3, poz. 21.
- Wyrok z 10 listopada 2004 r., Kp 1/04, OTK ZU 2004, seria A, nr 10, poz. 105.
- Wyrok z 22 września 2005 r., Kp 1/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 8, poz. 93.
- Wyrok z 9 listopada 2005 r., Kp 2/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 10, poz. 115.
- Wyrok z 7 grudnia 2005 r., Kp 3/05, OTK ZU 2005, seria A, nr 11, poz. 131.
- Wyrok z 12 kwietnia 2006 r., Kp 2/04, OTK ZU 2006, seria A, nr 4, poz. 44.
- Wyrok z 28 listopada 2007 r., K 39/07, OTK ZU 2007, seria A, nr 10, poz. 129.
- Wyrok z 18 lipca 2007 r., K 25/07, OTK ZU 2007, seria A, nr 7, poz. 80.
- Wyrok z 19 listopada 2008 r., Kp 2/08, OTK ZU 2008, seria A, nr 9, poz. 157.
- Wyrok z 18 lutego 2009 r., Kp 3/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 2, poz. 9.
- Wyrok z 13 maja 2009 r., Kp 2/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 5, poz. 66.
- Wyrok z 16 lipca 2009 r., Kp 4/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 7, poz. 112.
- Wyrok z 14 października 2009 r., Kp 4/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 9, poz. 134.
- Wyrok z 28 października 2009 r., Kp 3/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 9, poz. 138.
- Wyrok z 4 listopada 2009 r., Kp 1/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 10, poz. 145.
- Wyrok z 3 grudnia 2009 r., Kp 8/09, OTK ZU 2009, seria A, nr 11, poz. 164.
- Wyrok z 16 grudnia 2009 r., Kp 5/08, OTK ZU 2009, seria A, nr 11, poz. 170.
- Wyrok z 20 stycznia 2010 r., Kp 6/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 1, poz. 3.
- Wyrok z 14 lipca 2010 r., Kp 9/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 6, poz. 59.
- Wyrok z 13 października 2010 r., Kp 1/09, OTK ZU 2010, seria A, nr 8, poz. 84.
- Wyrok z 20 kwietnia 2011 r., Kp 7/09, OTK ZU 2011, seria A, nr 3, poz. 26.
- Wyrok z 14 czerwca 2011 r., Kp 1/11, OTK ZU 2011, seria A, nr 5, poz. 41.
- Wyrok z 12 stycznia 2012 r., Kp 10/09, OTK ZU 2012, seria A, nr 1, poz. 4.
- Wyrok z 18 stycznia 2012 r., Kp 5/09, OTK ZU 2012, seria A, nr 1, poz. 5.
- Wyrok z 6 marca 2013 r., Kp 1/12, OTK ZU 2013, seria A, nr 3, poz. 25.
- Wyrok z 24 lipca 2013 r., Kp 1/13, OTK ZU 2013, seria A, nr 6, poz. 8.
- Wyrok z 26 maja 2015 r., Kp 2/13, OTK ZU 2015, seria A, nr 5, poz. 65.
- Wyrok z 14 października 2015 r., Kp 1/15, OTK ZU 2015, seria A, nr 9, poz. 147.
- Wyrok z 4 listopada 2015 r., K 1/14, OTK ZU 2015, seria A, poz. 163.
- Wyrok z 25 maja 2016 r., Kp 2/15, OTK ZU 2016, seria A, poz. 23.
- Wyrok z 25 maja 2016 r., Kp 5/15, OTK ZU 2016, seria A, poz. 24.
- Wyrok z 19 lipca 2016 r., Kp 3/15, OTK ZU 2016, seria A, poz. 66.